

Kardos Ferenc

Van kiút

Kardos Ferenc

Van kiút

Szerkesztette: Mácsik Mária

ISBN 978-963-7123-61-0

**Magyar Pedagógiai Társaság
Budapest, 2019**

Az a bizonyos út

Lapozgatva Kardos Ferenc *Van kiút* című írását, arra a bizonyos *keskeny útra* gondolok, amit Jézus szerint minden embernek meg kell találnia. Rejtett ösvény ez, és a Mester szerint csak kevesen lelnek rá. Az emberek többsége szívesebben halad a széles, sokak által kitaposott úton, és életét alapvetően meghatározzák mások vélekedései, szokásai, döntései.

A minták. De mi van azzal, aki – mint a szerző –, noha nagy családban nőtt fel, ám sok nélkülözéssel, melynek vége aztán a hosszabb-rövidebb ideig tartó intézeti elhelyezés lett? Kétféleképpen folytatódhat innen az út. Jöhet az élet tagadása, mások kihasználása, az önpusztítás, vagy ellenkezőleg, az a finom érzékenység, mellyel a munkahelyére tartó író, a már említettekkel a háta mögött, észreveszi a kukavadászatra induló hajléktalant, a pályaudvarok környékén botladozó elesetteket, és mindenek fölött az embert azokban a serdülőkből, akiket a társadalmi önvédelem az intézetbe utalt.

Megkapó írás ez a novellaszerű nagy dolgozat.

Fontos olvasmánya lesz pedagógia és szociális munka szakos hallgatóknak, de bármely nyitott magánembernek is. Vajon rátalálunk-e arra az alig kitapogatható csapásra, mely az életre vezet?

Sok évvel ezelőtt, úgy a nyolcvanas évek környékén, valaki engem is elvitt a Szülő utcai intézetbe karácsony táján, hogy próbáljak meg (az akkor még alig ismert bibliodráma eszközeivel) valamit a gyerekekkel eljátszani.

Kézenfekvő volt a történet a várandós asszonyról (aki magzatának apját a külvilág nem ismeri) képzeletben megérkezni egy istállóba, olyan városban, ahol különféle politikai, gazdasági, és úgy általában társadalmi megfontolásokból eredően nem tudnak helyet biztosítani még ilyen esetben sem egy újszülöttnak.

Elmagyaráztam az evangéliumi eseményt a serdülőknek, akik boldogan játszottak. Megcsináltuk a szamár hevenyészett jelmezét. Kiválasztottuk Máriát és Józsefet, az emeletes ágyakból pedig megszerveztük Betlehem elképzelt társadalmát, ahol az egyik házban részeg családfő, a másikban önmagának való kapzsi háziúr, a harmadikban a reménytelen túlsúlyosság a fékezhetetlen kutyával, a negyedikben egyszerűen csak a polgári nemtörődömség és elzárkózás fogadta volna Józsefet. A gyerekek nagyon élvezték a próbát, majd elindult a játék.

De már az első „háznál” összeomlott minden. József mondókájára: „Terhes a feleségem, mindjárt szülni fog, van-e itt hely ma éjszakára számunkra?” - a válasz elsőprő volt, együtt Betlehem összes tanulatlan, nevetlen és megváltozhatatlan polgárával.

Egymást túlharsogva kiabáltak: Van hely, ide tessék bejönni!

Sokszor gondolkodom ezen a régi jeleneten és azon, ki is vezet rá bennünket arra a bizonyos keskeny útra.

Hogy is találjuk meg ezt a kiutat?

Miért is mondta Jézus, hogy minden erőnkkel legyünk olyanokká, mint a gyerekek, mert övék a mennyek országa?

Az jutott akkor eszembe, és ezzel csatlakozom boldog Kardos Ferenc reménységéhez: Istenem, ha egyetlen reménytelennek tűnő éjszakára átvehetnék a gyerekek a világ kormányzását, micsoda evangélium születhetne abból!

Iványi Gábor

Miért is?

Bevezetés helyett

A pedagógiáról vaskos köteteket írtak, írnak, az elméletekről részletesen tárgyalnak a professzorok, a magas szinten képzett szakemberek. De az élet maga a legjobb pedagógus. Vagy olykor a legrosszabb? Attól függ. Apádtól és anyádtól, az iskolától függ, az anyagi helyzetedtől, attól, hogy egyre kuszább világunk mely pontján jöttél a világra és mikor.

Kérdések vannak, melyeket egyelőre még nem tudok egészen pontosan megválaszolni. Az egész írás fog erre talán legalább részleges választ adni. Persze hiszem, hogy már tudom a válaszok magját, de miféle gyümölcs övezi majd ezt a magot, színek, formák, ízek kavalkádja...? Az élet ízei. Ízes könyvecskét szeretnék, amelyet szívesen kóstol meg az olvasó, és érzi, hogy szívből írták, szívből termett fa édes, olykor keserű gyümölcse mindaz, amit megosztok itt. Természetesen a főiskolán, amelynek levelező tagozatos hallgatója vagyok pedagógia szakon, nem hagyhatom figyelmen kívül a szaktudományos oldalt sem, amely olykor riasztóan idegenül hangzó kifejezések kavalkádjának is tűnik, és elveszik az ember a diagramok, táblázatok, különböző statisztikák rendszerében.

Én mindig a személyes tapasztalataimból indulok ki, de ez nem jelenti azt, hogy nem hallgatom meg mások, pedagógus kollégák, szülők véleményét. Élményeket, jó történeteket gyűjtök magamban, mert valahol ezek adják a gyermeknevelés mindennapjainak sava-borsát. Mivel tapasztalásból építkezem, a kis írásműbe belefoglalom az életem történetét, hogy lássa az olvasó: bármilyen mélyen is van egzisztenciálisan, netán lelkiileg az ember, van kiút! Vannak segítő kezek, akik nemcsak felemelnek, hanem ki is emelik belőled a legjobbat, hagyják megszületni legjobb éned, levegőhöz jutni a tehetséged. Olyanok ezek a nagyszerű emberek, mint a szülésszek, ott bábáskodnak körülöttem, te, mintha szülőanya volnál, hagyod vezetni magad általuk. De a te akaratod is kell, a te fájdalmaid, a te küzdelmed! Másképp nem megy! A magzatért meg kell küzdeni!

Gyermekkoromban arról álmodoztam, hogy ha felnövök, addig dolgozom, amíg nem lesz elég pénzem ahhoz, hogy segíteni tudjak az olyan gyerekeknek, akik éppen olyan szerencsétlenek, nincstelenek és szeretetéhesekek, mint én. Ha egyszer lesz esélyem rá, akkor nem hagyom, hogy magam körül olyan gyerekeket lássak, akik szenvednek. Tudom, nem válthatom meg a világot, nem segíthetek mindenkin. De van lehetőségem nevelőként, és most már ezzel a könyvvel egy kicsit íróként is arra, hogy változtassak, amin tudok.

Kis lépés ez, tudom. De nem bánom, hogy ezzel nem karriert fogok csinálni, hanem szeretném látni az életem értelmét. Hogy nem azért születtem, hogy csak a kocsmában üljek, mint a szüleim, és oly sok ismerősöm. Azért születtem, hogy jól használjam fel az időt, ami adatott nekem ebben az életben. Minden percnek értelmet akarok adni. Bátyám, Józsi mondta egyszer, hogy bennem tényleg van valami plusz, és boldog, hogy legalább nekem sikerült kitörni. Hogy az ördögi kör velem megtört, hogy valaki végre kimondja azt, amit nem lehet, vagy amihez nem volt másnak ereje, akarata kimondani. Szép gondolat, talán a legszebb, amit valaha is hallottam a testvéreimtől.

Nap, mint nap megpróbálom magam átverekedni a csúcsforgalmon, hogy eljussak a munkahelyemre. Fiatalok várnak rám, és tudom, hogy komoly kihívások. Lehet, hogy éjjel még elméletben tanultam a pedagógiát egy főiskolai vizsgára, de másnap éjjel már a gyakorlat, mégpedig a legkeményebb gyakorlat vár rám. Gyermekfelügyelő, pedagógiai asszisztens vagyok egy lakásotthonban: kamaszok, kemény fiúk, útkeresők, lázadók, kérdezők... Vannak kérdéseik, amelyekre nem tudok válaszolni.

Szegény családból származom, a kérdéseimet az engem körülvevő egyszerű emberek szinte soha nem tudták megválaszolni. Éreztem, hogy a munka után a kocsmába igyekvő kétkezi munkásoknak nem teljes az életük. Amióta pszichológia tantárgyat is tanulok, látom, hogy mennyire összetett ez a probléma. Hogy a depresszió nem csak a gazdagok kiváltsága. Mondják sokan, ők megengedhetik maguknak, hogy heverésszenek. Depressziósok azok is, akikkel sok utam során az útszélen találkozom, vagy csak látom őket ócska biciklin tekerve, „kukavadászatra” indulni. Vagy a buszmegállónál, a vasútállomás környékén sántikálni. Testileg-lelkileg beteg emberek. Sok gyermekkori ismerősöm van, aki éppen így él, mint ők. Számukra is biztosan mutatott valaki kiutat, valamilyen lehetőséget adott nekik is az élet. De nem éltek vele. Az ember könnyen ítélkezik. Sue Atkinson írja a *Kiút a depresszióból* című könyvében, hogy *„Ha valamit elhibáztunk, az nem azt jelenti, hogy rossz emberek vagyunk. Csupán annak a jele, hogy esendő emberként olykor helytelenül viselkedünk, vagy tévesen ítélünk meg egy-egy helyzetet.”*

Mennyire igaz! Továbbhajtok az autómmal a munkahelyem felé. A GPS már megint kéréstelenül beleszól a döntéseimbe. Kanyarodjak erre, vagy arra... Ha nem tudnám az irányt, kérdezném, melyik utat válasszam? Ez az életben is így van. A belső GPS-nek azonban mindig igaza van. Úgy hívják, hogy lelkiismeret. Ennek a fontosságát gyakran érzem. Vajon mindent megteszek-e, hogy valamilyen formában egy apaképet adjak a család nélkül

nevelkedő gyerekeknek? Vagy, ez is előfordul, egy más apaképet kell adnom, mint amelyet az otthoni környezetben megtapasztaltak.

A pesti dzsungelből a hazaérés váci otthonunkba egyfajta „csatanyerés”. A mai napon is tettem valamit a gyerekekért, a mai napon is hazaértem ide, a Duna partjára, ahol a feleségem vár. Kis lakásunk közelében van a világ egyik legszebb folyója, és Magyarország legszebb panorámájú részei is a közelben vannak. A Dunakanyar a misztikus szépségű Pilissel.

Fontosnak tartom, hogy a fiúk az otthonban érezzék, hogy milyen csodálatos országba születtek, hogy itthon is van dolgunk, nemcsak munkánk, hanem *dolgunk, kötelességünk*, hogy megóvjuk gyönyörű természeti kincseinket, és szeressünk kirándulni, sportolni. Szeretem a focit. A srácok számára csapatot szervezek. A fair play mibenlétét meg kell tanulniuk. Hogy nem rúgunk a földön fekvőbe. Minden mozdulata, szava egy felnőttnak, amelyet egy gyerek felé tesz, a gyerek felé intéz, örök emlék lehet a gyermeknek. A „nagy öregek” egy-egy mondása anekdotákba szövődnek, idézzük őket. Így halottaink is köztünk maradnak, a maguk pedagógiájával, a maguk humoros vagányságukkal, vagy éppen nyugodt bölcsességükkel.

Nekik is emléket állít ez a kis könyv.

Első fejezet

Impulzusok

Forró nyári napokon legjobb a diófa árnyékában. Jó nézni a zöld diót, a lombok halkan suhognak, a vén faasztalon – ki tudja ki és mennyi ideig faragta – jeges üdítő. Ezt a hangulatot, ezt a szépséget nem tudom csak úgy egyszerűen átadni a növendékeimnek. Harmóniát vinni a lelkükbe – nem egyszerű feladat. Pedig egyedül erre lenne szükség.

A nevelés mindenestre művészet. A művészetek megbecsülésére, a könyvek értő olvasására, a zeneművek közötti igényes válogatásra, vagy a képzőművészeti alkotások elemzésére nem tanítottak meg otthon. Sajnos szüleim nem voltak tanult emberek. Persze ezzel nem azt akarom mondani, hogy csak a tanult emberektől kaphat valami fontosat az ember. Az egyszerű emberek sokszor több szeretetet, bölcsességet adnak a fiatalabb generációnak, mint a professzorok. Nem szabad megítélnünk az embereket sem származásuk, sem kiejtésük, sem külsejük alapján. A ruházat, az egész külső megjelenés persze fontos, hogy legyen az ember igényes, de ez nem jelenti azt, hogy egy rossz külsejűnek minősített egyén belső értékei nem tehetik gazdagabbá a világot. Sokszor a szegény ember lelkiében gazdag, de lehet még az is, hogy magas fokú műveltséggel rendelkezik. Van példa erre: a legendás, magukra alig adó, kissé bogaras professzorok...

Aztán ott vannak azok, akik valamilyen szenvedélybetegség miatt kerültek abba az állapotba, helyzetbe, amiben vannak. Egy magánéleti válság, netán a munkahely hirtelen elvesztése, a gyász is kiválthatja azt, hogy valaki, aki magabiztos és sikeres volt, akár még az utcára sem mer kimenni, mert a depresszió gyötri, vagy csak rossz ruhában, szinte vánszorogva mutatkozik a külvilág előtt. Persze számukra is van kiút, egy egészen más út. Az istenhit, vagy valami biztonságot adó, pozitív meggyőződés lehet a segítség az ilyen embereknek. Sokszor a pszichiáter csak „gyógyszerfelíró gépként” működik, nem tudja alapvetően megváltoztatni a beteg kedélyállapotát, a gyógyszerek hangulatjavító hatása nem szünteti meg a valódi problémát. Tehát: a családi háttér, a baráti támogatás szerepe a legfontosabb! Nos, ha egy felnőtt, akinek már vannak tapasztalatai, lelkileg összetörhet, még inkább védtelen egy gyermek, akinek kevesebb a joga, a tapasztalata, a mozgástere bizonyos dolgokban. A védtelen gyermekek számára kell megmutatni a másik utat. Mi, sokszor nehéz élethelyzetben lévő felnőttek is erőt meríthetünk abból, amit ezekkel a gyerekekkel való foglalkozás folyamán tapasztalhatunk meg.

Figyelem útközben a váci (bármilyen várost említhetnénk a lakóhelyemen kívül) utcákon lődörgő kamaszokat. Divatosan öltöznek, hiszen a szülők többsége mindent meg akar adni a gyerekének. Okos telefonnal, magnóval felszerelve zenélnek az utcán, eszük ágában sincsen udvariasan viselkedni egy idős emberrel szemben. Szemetelnek, hangoskodnak, cigiznek, isznak... És bizony néha azt is észrevenni, hogy talán drogoztak is. Nem hiszem, hogy mind rossz családi háttérrel rendelkeznek... anyagi szempontból semmiképpen sem, hiszen akkor hogyan tellene nekik piára, cigire stb. Persze van köztük olyan, aki már az utcára került, kiszakadt otthonról, és bizony koldulni kényszerül. Nincs pénze újabb adag drogra...

Lopni is kényszerülnek olykor. Talán otthon is megtették...

Na de a szülők felelőssége? Persze, jogos a kérdés. Ha mindent megadtak a gyereknek, hogyan fordulhat elő, hogy a család szeme fényéből bűnöző lesz? Takarékoskodtak, éjjel-nappal dolgoztak a szép otthonért, amit aztán nem volt idő élvezni, mert a sok munka a gyerekekkel való foglalkozás idejét vette el, a minőségi idő hiánya miatt a sok küzdelem elvesztette az értelmét. Nagyon sok jómódú gyerek lelkiében éheznek... A teljes egészség persze a testi, lelki jólét együttes meglétét jelenti. Hogy minőségi legyen az étkezés, hogy legyen értelmes kikapcsolódási, művelődési alkalom. Ideális állapot persze ritkán van, minden szülő csak „egy példányban” létezik. Minden területen tökéletesen megfelelni nem lehet – és akkor még nem beszéltünk a testi-lelki harmóniáról, melyet a teljes egészségnek minősítettünk. A gének szerepét folyamatosan kutatják, de még nem dőlt el szerepük valódi nagysága, vagyis mi a legfontosabb: a „hozott anyag”, vagyis hogy milyen tulajdonságokat örökölt az ősöktől a gyermek. Mély meggyőződésem, hogy őseinktől hozott örökségünk nagyon mély titok. Kitől, miért éppen tőle, mit kapunk, miért kapjuk? De abban is hiszek, mint pedagógus, hogy a neveléssel sok minden korrigálható. Sőt, megelőzhető! Hiszen, mint a betegségeknel is, a megelőzésen van a hangsúly. Egy drogfüggővé vált fiatal kezelése sok terhet ró a családra, a társadalomra egyaránt. De tegyük hozzá: a függőségre, a depresszióra való hajlam örökölhető, és minden függőség betegség, nem bűn! Nem a bűntudatot kell erősíteni a ránk bízott fiatalokban, hanem a kiutat kell megmutatni! Nem az állam anyagi veszteségét kell tekinteni, nem szabad haszontalannak tartani a beteg embereket. A beteg fiatalokban pedig nem a reménytelen eseteket, a született bűnözőket kell látni, hanem olyan bajban lévőket, akiken segíteni kell – önfeláldozóan. Nem szabad a közhelyt túl sokat emlegetni, hogy „minden ember a saját sorsának a kovácsa, minden ember sajátmagáért felelős”. Ezeket azok mondják, akik sikeresek. Egy ideig tessék-lássék segítik a rászorulókat, „mert hát van emberség is a világon”, aztán a számukra már kényelmetlen, kritikus ponton

elengedik a bennük remélők kezét. A jó szülő, a jó nevelő, a jó pedagógus nem engedi el a rábízottak kezét soha. Mindannyiunknak vannak korlátaink. Nem vehet vállára egy ember minden terhet. Maga is megbetegedhet a mások terheinek cipelése közben. De ami erőnkből telik, azt kötelességünk megtenni. Kötelessége lenne a segítségnyújtás minden embernek, de annak, aki emberek lelkével foglalkozik hivatásszerűen, annak dupla a felelőssége. És a deviáns gyerekek? *„Magatartásukkal, életvitelükkel önmagukat és környezetüket súlyosan veszélyeztették, a deviancia mértékének megítélése és szankcionálása azonban a különböző történelmi időszakokban jelentős eltéréseket mutat, ezért fontos, hogy a deviancia elméletével, a deviáns viselkedésformák kialakulásának okaival megismerkedjünk.”* Ezt írtam a szakdolgozatomban, ami a pedagógiai asszisztensi vizsgámhoz kellett. És ezt a lényeges gondolatmenetet:

„A szociológia tudománya a devianciát nemcsak egyéni, hanem társadalmi problémaként is kezeli. Az egyén felelőssége nem kizárólagos a deviáns magatartásformákkal kapcsolatosan. Ez azt jelenti, hogy sem az alkoholista, sem az öngyilkos, sem a bűnöző nem egymaga oka saját magatartásának, hanem a társadalmi működés számtalan módon hozzájárul a normaszegő viselkedéséhez.

Az első kísérletek a bűnözés és a deviancia magyarázatára alapvetően biológiai jellegűek voltak. Cesare Lombroso olasz kriminológus a 19. század 70-es éveiben kifejtette, hogy bizonyos emberek, akik az ember egy primitívebb típusát testesítik meg, bűnöző hajlamokkal születnek. Meggyőződése szerint a bűnöző személyiséget a koponya formája alapján lehet azonosítani.

Ezt az elméletet azóta teljes egészében megcáfolták, ám a gondolat, hogy a bűnözési hajlam kialakulását biológiai adottságok is befolyásolják, azóta is felbukkan. Az persze lehetséges, hogy a biológiai, genetikai tényezőknek van valamilyen, közvetett hatásuk bizonyos típusú bűncselekményekre. Így például egyes emberek genetikai adottságaiknál fogva hajlamosabbak lehetnek az ingerültségre és az agresszivitásra, és ez bizonyos élethelyzetekben bűncselekmények megvalósításához is vezethetnek. Ugyanakkor nincs komoly bizonyíték arra, hogy a személyiségvonások ily módon öröklődnének, s még ha öröklődnének is, a bűnözési hajlammal való kapcsolatuk igencsak távoli lehet.

Durkheim nevéhez fűződik az anómia fogalma, mely arra utal, hogy a társadalmakban időnként a normák fellazulnak, s helyüket újabbak még nem töltik be. Ilyenkor, a megfigyelések alapján úgy tűnik, hogy az öngyilkosságok gyakoribbá válnak, mert a világos viselkedési szabályok hiánya elviselhetetlen feszültséget okoz az emberekben, melyet csak az

életük megszakításával tudnak feloldani.” (Részlet asszisztensi szakdolgozatomból)

Sok tapasztalatot merítettem abból, amit egy igen jó barátunk, ennek a kötetnek a szerkesztője mondott el nekünk. Pedagógus végzettséggel rendelkezik, de csak rövid ideig gyakorolta a hivatását. Pszichiátriai betegsége megakadályozta abban, hogy szakmailag bárhol is kibontakozzék. Ő tanított meg arra, hogy a társadalom által elítélt embereket, akiket a rokonaik, barátai is elhagytak, nem szabad megvetnünk. Soha nem tudhatjuk, hogy bennünk nem ketyeg-e az időzített bomba, és nem robban-e fel váratlanul! Persze előjelek vannak, de a folyamatok lassúak és alattomosak is lehetnek, a beteg nem is ismeri fel őket, aztán meg nem ismeri be, hogy beteg. Sokan kihasználják mások magányát, tehetetlenségét. Olykor a segítségnyújtást egybekötik a haszonszerzéssel. Meg a dorgálással, a lelki terrorral, a kioktatással, hogy hogyan kell élnie egy tisztességes polgárnak. A társadalom nem díjazza, ha nem idomulunk. Tudom, hogy barátunk sokáig mások elismeréséért dolgozott, és amíg sikeres volt, mindenki jónak tartotta, és kereste a társaságát. A gyerekek is azt gondolják, hogyha soha nem hibáznak, akkor szeretni fogják őket. Vannak köztük olyanok, akik teljesen feladnák önmagukat, hogy elfogadják őket, aztán amikor kudarcot szenvednek, száznyolcvan fokos fordulatot vesz az életük. Dacból „fekete bárányok” lesznek, mert ha nem lehetnek tökéletesek, akkor legyenek törvényen kívüliek. Dupla vagy semmi. Ezzel a magatartásmóddal is találkoztam, és barátunk maga is megélte ezt az állapotot. Sok cikket írt, még tankönyvek összeállításában is részt vett, elvesztette szülőházát, amelynek szépítéséért dolgozott. Ő mesélt példákat nekem, hogy milyen esetek fordulnak elő a beteg emberek életében, hogy az önzetlen, lúzernek minősített ember másban csak a jót látja, és ezt sokan kihasználják. Ő sok időt töltött olyan intézményekben, ahol a földi pokolban érezhette magát. De itt is megélhetett felemelő élményeket, filmbe illő, megható, sőt drámai jeleneteket. Persze még egy kórteremben is lehet nevetni, még ott is előfordulnak humoros jelenetek. A nevetés gyógyít! Felnőttnél, gyereknél egyaránt! Mindezeket azért írom le, mert mély meggyőződés, hogy mások példája sokat tehet hozzá a saját élettapasztalatunkhoz.

Én mindig törekvő ember voltam, eszembe sem jutott mulatozni. Amíg a fiúk a durva sportokkal voltak elfoglalva, addig én tanultam, olvastam.

Édesanyám és édesapám nem tudott gondoskodni megfelelően rólam és testvéreimről, könyvet tanítóim adtak a kezembe. Falun nőttem, és mint már mondtam, nagyon szerény körülmények között. Nagy dolog volt, ha hús került az asztalra! Nemhogy könyvet, még tisztességes ennivalót sem kaphattunk! Nem volt igazi példaképem a családban. Idővel kezdett tudatosulni bennem, hogy én valahogyan más vagyok, mást akarok, másképp látok

dolgokat. Könyvekre vágytam, meg arra, hogy egyszer majd én is szeretnék gyerekeket nevelni, tanítani, mint azok a tanító nénik és tanító bácsik, akikkel az iskolában találkoztam. Csodáltam a katedrán állókat, és lehetőségeimhez mérten igyekeztem mindent megtanulni tőlük. De kora ifjúságomtól meg kellett tanulnom harcolni, küzdeni is azért, hogy legyek valaki. Egy úgymond jó családból származó gyerekkel nem vehettem fel a versenyt. Sok ismerős kortársam megtehetette, hogy iskola után csak szórakozik, mert megkapja azt a játékot, amire vágyik, vagy tévézhet, amikor csak akar. Nekem bizony már a szakmunkásképzőben dolgoznom kellett azért, hogy tanulhassak, albérletet fizethessek. Az albérlet kifizetése nem volt könnyű, persze mint minden életerős fiatal, örökké éhes voltam. Ezért éjszakánként dolgoztam, tejet pakoltam teherautóra, reggel meg mentem az esztergomi Kolpingba, a szakmunkásképzőbe, hogy tanuljam a szakmát, és majd szobafestő-mázoló lehessek. Abban az időben ez volt a reális cél, a szakmaszerzés volt a legfontosabb.

Minél előbb munkahelyet akartam találni, hogy végképp a saját lábamra álljak. Persze ez nem volt könnyű. Gyakorlati időszakban éjjel és nappal is fizikai munkát végeztem, ezért halálosan fáradtan zuhantam mindig ágyba, amikor lehetőségem volt rá. Amíg mások szórakozni jártak, én csak a jövőmet építettem. Sok jó embert adott mellém segítségül a Jóisten. Igen nagyszerű ember volt a mesterem, aki még a kedvenc létráját is nekem adta. Nagyon vigyázok rá ma is, amikor használom. Nem szégyellem kezembe venni ma sem a pemzlit. Lehettem volna én is hajléktalan, mint sok, az intézetből (ahol átmenetileg nevelkedtem) utcára került társam, de volt bennem tartás. Ezt írtam az említett szakdolgozatomban: *„Deviánsoknak tekinthetik a hajléktalanokat is, amennyiben tiltott helyeken, aluljárókban alszanak, ha azonban figyelembe vesszük azt, hogy a tisztálkodás és a rendszeres munkavégzés számukra szinte elérhetetlen, könnyen azonosíthatunk olyan társadalmi jellegű okokat, melyek ilyen kényszerpályára terelik viselkedésüket, vagy is az normális hogy aludni szeretnének valahol.”*

Életem eddigi harminchét éve olyan volt, mint egy bokszmeccs. Küzdés, ütések, padlóra kerülések, a bánat, a fájdalom átélése... De mindig fel kell állni, a jó cél érdekében, és álmaink megvalósulásáért. Ha ezt minél több magyar ember megtanulná, akkor más lenne a jövő. Nem kellene attól tartanunk, hogy a fiataljaink vagy külföldön keresik a boldogulásukat, vagy itthon akarnak szinte munka nélkül pénzt keresni, vagy a majdani családalapításra nem is gondolva csak a szülők nyakán élnek. A „mamahotel” kényelmét nehezen adják fel, kitolódik a gyermekvállalás a legtöbb fiatal életében, és így fog majd a magyar tovább... Gyerekes gondolkodású, elkényeztetett emberek hogyan vállaljanak gyereket, amikor maguk

is nevelésre szorulnának? Nekem nem volt időm bizonytalankodni, hogy ezt is tanuljatok egy kicsit, meg azt is, meg belekóstolok ebbe a szakmába, meg abba is. Meg dolgozom egy rövid ideig, aztán majd meglátjuk. Nekem tudatosan kellett, kell élnem minden napom. Időm, pénzem megtervezve kell beosztanom. Persze ez nem jelenti azt, hogy a rászorulókon, rokonokon nem segítek. Ha kórházban kell várakoznom, hogy jobban van-e egy hozzátartozó, akkor azt teszem, akkor az az idő a betegé. De a munka mellett is vállalom minden kiegészítő tevékenységet, amellyel a család anyagilag előbbre juthat. Ez nem kapzsiság, csak a jövő tudatos tervezése. Erre sajnos csak kevés szülő neveli a gyereket. Nincsenek példaképek, nem ragadják meg fiataljaink – tisztelet a kivételnek – a lelki éresemre való alkalmakat.

Éretlen nemzedéket látok – és nem azokra a gyerekekre gondolok most, akikkel a lakásotthonban, ahol dolgozom, foglalkozom. Ők koruknál fogva is még azok. De a huszonévesek egy nagy része hol tart? Felméri, hogy mennyibe kerül a szüleinek egy-egy szemeszter az egyetemen, a cuccok, telefonok, tabletek, laptopok? Felmérik, hogy éppen azért nincs elég idejük a szülőknek beszélgetni velük – sajnos sok fiatal már nem is igényli a közös vacsorákat, a hagyományos vasárnapi ebédeket –, mert a szülők éppen a csemete luxusigényeit kívánják kielégíteni? Túlórával, másodállással, sok utazást igénylő munkával. Nemcsak az elvált apák „vasárnapi apukák” ma már, hanem a külföldön munkát vállaló családapák is. Mert nagy ház kell, amely majd egyszer fájdalmasan üressé válik, ha végleg kirepülnek a gyerekek, és inkább az albérlet szabadságát választják az alkalmazkodás helyett. A „mamahotel” vendégei távoznak, párjukkal éldegélnek, és szintén nem érnek rá a családi életre, mint egykor a szüleik, akik az emeletet, vagy a tetőteret azért húzták fel, hogy majd a gyerekeknek legyen hely, ha felnőnek. Netán megházasodnak...

Persze vannak jó példák is. Szép nagycsaládok, ahol a fiatalok időben, tiszta szerelemből házasodnak, és vállalják a gyerekeket. De ezt a modellt még nem követik elegendően ahhoz, hogy nemzetünk jövője biztosítva legyen. A gyerekekre szánt idő mindig megtérül. Ezt nevelői munkám során is megtapasztalom. Jó mondás, hogy ki mint vet, úgy arat. Ha valami jót ültettünk el a gyerekek lelkébe, akkor abból valami jó fog kinőni, és aki gyomlálja, gondozza a veteményét, annak teremni is fog a palántája. Aki nem családban nevelkedik, mint az én „kis palántáim”, azok is hozhatnak majd bő termést, de itt rajtam és kollégáimon van a felelősség. Ez egy édes teher annak, akinek szenvedélye a hivatása. Nekem szenvedélyemmé vált, hogy megmentsem a gyerekeket a bűnöző életmódtól, hogy felkészítsem őket a felnőtt élet kihívásaira. Sokan megértik és támogatják a törekvésemet, de sok irigységgel és

rosszakarattal is találkozom. Elkerülhetetlen, hogy erről ne beszéljünk. Egy javító-nevelő intézetben voltam éjszakai gyermekfelügyelő. Nagyon nagy lelkesedéssel kezdtem a munkát, mert úgy éreztem, hogy végre a helyemen vagyok. Már megvolt a pedagógiai asszisztensi végzettségem, aztán főiskolás lettem pedagógia szakon, levelező tagozaton. Számomra teljesen új környezet volt mind az intézet, mind a felsőoktatási intézmény. Úgy éreztem magam, mint az esküvőmön, szóval olyan révbe érési érzés fogott el, bár tudtam, hogy sokat kell még tanulnom. Kemény fába vágtam a fejszemet, ráadásul még más munkákat is kellett vállalnom ahhoz, hogy fizessem a tandíjat. Ez ma is így van. Szeretnék minél több időt tölteni a feleségemmel, Zsuval. Neki köszönhetem, hogy Vácra kerültem, és végre igazi családom, igazi otthonom lett. Néha én is úgy érzem, hogy olyan vagyok, mint azok a családfők, akiket már említettem, akik csak hajtanak, hajtanak, és aztán elveszik a lényeg az életükből. Sajnos páromnak és nekem nem született még gyermekünk, sok szenvedésen mentünk át az elveszített magzatok miatt. De nem adtuk fel a reményt, hogy a Jóisten megáldja a házasságunkat egy gyermekkel majd. 15 évnyi reménykedés után...

De térjünk vissza a javítóintézeti munkám során tapasztaltakra. A család működésének diszfunkcionális volta szinte minden esetben tetten érhető. Sokan a gyerekek közül nem kívánt gyermekek vagy nem elég jól gondozottak, ezért korai kötődésük, én-fejlődésük sérült. Beutalásuk előtt sokan közülük, családjukból kiemelten, állami gondoskodásban vagy annak is egy speciális formájában: „speciális nevelési igényűekként”, többszörösen stigmatizáltak, sokadik nevelőotthonba áthelyezve, gyermekotthonokban éltek. Annak szabályai alól igyekeztek kibújni, viselkedésük egyre inkább konfliktusossá vált, állandósult, deviáns csoportokba integrálódtak.

Hamar szót értettem a bűnelkövető, kiskorú fiatalokkal. A beutalt fiatalok többnyire serdülőkorúak. Normaszegővé válásukban szűkebb családjuk működésének hiányosságai, a társadalmi háttér problémái, az egyéni személyiségfejlődés elakadásai mind közrejátszottak.

Egyszerű ember vagyok, szókimondó. A gyerekek hamar megértették, hogy „Feri bácsinál megvannak a fair játékszabályok”, és egyszerű szavakkal, őszintén kimondja azt, amit gondol, amit elvár. Lehet, hogy nincs több évtizedes tapasztalatom, de én még nem égtem ki, és remélem, nem is fogok. De láttam a kollégákon, hogy csak ledarálják a napot, a gyerekek egyénisége, úgymond egyedisége nem érdekli őket. Én alapvetően humort kedvelő ember vagyok, a gyerekek hamar megtanulták a kedvenc „beszólásaimat”. De a magukat „nevelő gurunak” tartó kollégák irigységét, meg nem értését hamar „kivívtam”. Sajnos a farkaszellemmel kellett szembenéznem.

A gyerekek viselkedése különösen a javító-nevelőben olykor felháborító, tiszteletlenül beszélnek az idős pedagógusokkal, a tapasztalt női kollégákkal, nem tekintve, hogy egy nőnek amúgy is meg kell adni a tiszteletet. Rongálások is történnek, nem becsüli a mostani generáció az értéktárgyakat. Sem a napirendet, amelyre, mint gyermek hozzászóktam az intézetben, illetve nevelőszüleimnél, akik szigorú emberek voltak, mindamelllett, hogy azért hálás is vagyok nekik, de sokszor volt részem náluk is testi bántalmazásban. Bizony, megviselt előző munkahelyemen nemcsak a fegyelmi helyzet, hanem mint mondtam, a kollégák magatartása is. Egy összetartó, egymást mindenáron fedező csoporttal találtam szemben magam. Lehet, hogy még sok tapasztalatot kell szereznem, és még sok tanulnivalóm van a főiskolai tanáraimtól is – hálát adok Istennek, hogy kiváló professzorokkal találkozhatom. Lehet, hogy néha forrófejű vagyok, de nem mások ellen, hanem a gyerekek érdekében. Nagyon sok pozitív visszajelzést kaptam az intézetből kikerült volt növendékeimtől. Szeretetük adott erőt akkor, amikor gyűlölet vett körül. Nem akarok vádaskodni, és túl mélyen belemenni abba a bonyolulttá vált szituációba, amely volt munkahelyemen kialakult. A lelkiismeretem tiszta – és sikerült újrakezdenem a mostani munkahelyemen. Nincs bennem sem harag, sem bosszúvágy. Ismét felkeltem a padlóról, küzdök, végzem a dolgom. Talán azért érintett meg olyan mélyen a volt munkahelyemen megélt sok negatív élmény, mert ez volt az első olyan munkaköröm életemben, ahol pedagógusi feladatot kellett ellátnom. Ahol gyerekekkel, nagyon sérült lelkű emberpalántákkal kellett foglalkoznom. Mivel gyermekkorom egy részét én magam is idegen környezetben, intézetben, nevelőszülőknél töltöttem, sok ismerős magatartásbeli motívummal találok a javítóintézetben, „értettem a gyerekek nyelvén”. Én nem, mint bűnelkövető éltem egy zárt világban, hanem mert a családom nem tudott megfelelően gondoskodni rólam. Nagycsaládból származom, és mint már említettem, sokat nélkülöztem a testvéreimmel együtt. De soha nem vettem el a más ember tulajdonát. A korábbi munkahelyemen viszont szörnyű bűnöket elkövető, agresszív fiatalokkal is találkoztam nap, mint nap. Megdöbbsentem, hogy milyen kegyetlen testi sértésekre képes egy kamasz, vagy mit jelent a gyakorlatban a függőség bármilyen formája. Alkohol, drog, cigaretta, szerencsejáték... Bizony egy kicsit rémülten szembesültem azzal, hogy vajon milyen értéket tudok majd átadni ezeknek a keményfiúknak, hogy mennyire lesznek fogékonyak mindarra, amit én szeretnék tenni értük. Bár vagyoni tanfolyamot is végeztem régebben, és nem féltem az erősebb fizikumú bűnelkövető kiskorúaktól, de féltem egy kicsit attól, hogy lesz-e lelki erőm szembenézni azzal a felelősséggel, hogy bizony rajtam is múlik, hogy a falakon kívül folytatják-e korábbi bűnöző

életmódjukat. Mindig optimista, mások és a magam értékeit megbecsülő ember voltam, de nem kis kihívás egyszerre megfelelni a lelkiismeretnek és a főnökök, kollégák elvárásainak. Persze nekem is vannak elvárásaim magammal szemben, amit jobban figyelembe kell venni, de nem győzöm hangsúlyozni, hogy a saját hitünk és meggyőződésünk kell, hogy legyen a valódi mérce. Mindig is kedveltem az indián kultúrát, az észak- és dél-amerikait egyaránt. Egy indián javasasszony mondta: „Minél jobban szeretjük egymást és minél nyitottabb szívvel szemléljük az életet magunk körül...annál szebbnek látjuk a világot.”

A könyv szerkesztője révén megismerhettem – igaz, csak képekben – a drezdai indián múzeumot, vagyis a házat, ahol Karl May élt, és a hozzá kapcsolódó épületeket, magának a kiállításoknak a fő anyagát. Rendkívül érdekesnek találtam egy filmsorozatot az inkák kultúrájáról.

A természet szeretetét is bevitettem a nevelési módszereim elemei közé, és egy-egy szóval, példamutatással igyekszem valamilyen pozitív impulzust, maradandó ismeretet adni a gyerekeknek. Azt hiszem, hogy életünk egy nagy tanulási folyamat, de a legfőbb ismeret az, hogy megtanuljunk helyesen szeretni, mert csak így tanulunk meg igazán jól élni. Néha nehéz nemcsak a kollégákkal, gyerekekkel, hanem mindenkivel, akivel csak találkozunk. Vannak nehéz napjaink, amikor fogy a türelmünk. De akkor jusson eszünkbe ez a gondolat John Watsontól: „Légy kedves, bárki, akivel találkozol, nehéz csatát vív.”

Sokszor azonban a jó gondolatok, a bölcs emberek tanácsai nem segítenek. Szokták mondani, hogy „a szív számít, nem a zseb”, de álmaink megvalósításához – vagy csak egyszerűen egészségünk megőrzéséhez is – sajnos szükségünk van azokra a sokat emlegetett mocskos anyagiakra.

Ezért indul útnak egy generáció, az értelmes jövőnk zálogai, hogy a nagybetűs Nyugaton érvényesüljenek.

Vajon mindenki győzi-e majd tehetséggel, szorgalommal, testi-lelki erővel? Végignézek növendékeimen. Mint oly sokszor hangsúlyozom, még a magyar társadalomba se tudnak könnyen beilleszkedni, nagy a bűnöző életmód esélye.

De aggódom azokért is, akik nem itthon keresik a boldogulásukat.

Bevallom őszintén, hogy ha fiatalabb, és független lennék, talán megpróbálkoznék néhány évig távol a hazámtól dolgozni. De főiskolára járok, és szenvedélyem a hivatásom. Olykor, egy-egy nehéz nap után arra gondolok, hogy ugyanennyi erőbefektetéssel, idegfeszültséggel mennyivel jobban keresnék külföldön. De ha mindenki feladja az igazi álmait, elhagyja a szülőföldjét, ahol tanult, ahol a családja van, akkor mi lesz nemzetünkkel?

Második fejezet

Ne akarjunk egyszerre túl sokat!

Amikor meghallgatom a gyerekeket a lakásotthonban, mindig arra gondolok, hogy milyen jó lett volna, ha engem is többen meghallgatnak a családban annak idején. Később gyakran kerestem gyerekként az olyan nevelők társaságát, akik nemcsak a rendet tartották fent az intézményünkben, mely messze a fővárostól, a Dunántúlon volt. Én is a környéken laktam, tehát valóban vidéki gyereknek számítottam. Fáradtan is meghallgatták a problémáinkat, az olykor butácskának mondható kérdéseinket. Minden gyerek szereti, ha komolyan veszik őt, én is erre vágytam mindig. Megértem, hogy a növendékeim is valamilyen tartalmas együttlétre, beszélgetésre vágnak. Hogy csak rájuk figyeljünk egy rövid időre, hogy osztozzunk a fájdalmukban, a kudarcukban. Én is ezt tettem az előző munkahelyemen, és ezt teszem a mostani munkám során is. Persze gyakran van úgy, hogy fáradtan kell leülni beszélgetni egy fiatallal, és ezerfelé kellene figyelni közben. A fegyelmezés, a határozott, de emberséges bánásmód, az igazságos „büntetés”, a jókor jött dicséret a legkritikusabb pontjai a nevelői munkának. Mert a leggyakoribb napi probléma egy gyerekközösségben, hogy hogyan simítsuk el a konfliktusokat, hogyan legyünk igazságosak, ne a magunkban kialakult szimpátiára alapozzunk, mely akaratlanul is kialakul egy-egy növendék irányában. Igen, nem feledkezhetünk meg az elfogultságról sem, hogy kerüljük a favorizálást, de kerüljük az érzelmek nélküli nevelést is. Mert a szimpátia, a szinte szülői szeretet egy-egy gyerek iránt akaratlanul is kialakul. Talán mert gyermekkori önmagunkat látjuk viszont benne, vagy mert túl „elesett” jobban rászorul a „babusgatásra”. Igen, elkerülhetetlen, hogy néha a „kedvencekkel”, vagyis az annak tűnő gyerekekkel több időt töltünk, mint társaikkal, akik „könnyebben veszik a kanyarokat”. Emlékszem, a már fent említett, pszichiátriai betegséggel küzdő barátunk mesélte, hogy gyermekkorában mennyire félt az idegen környezettől. Ha nem a szülei, nagyszülei vették őt körül, akkor kétségbeesett, hisztériás lett. Bizony, még az óvodából is megszökött. Persze, az a gyermek, akit otthon szeretettel vesznek körül, az nehezen szokja meg, ha esetleg keményebben szólnak hozzá, ha meg kell szoknia a fegyelmet, amely, volt rá példa a múltban, olykor túlzott is volt. Barátunk olyan korú, hogy még egy kicsit meg kellett tapasztalnia a „régiság” pedagógusok módszereit is. Ez persze nem csupa negatívumot jelent, hiszen kiváló koponyák kerültek ki az egykori szigorú iskolákból. De mindenképpen gondolnunk kell arra, hogy a világ változása, a lélektan, mint tudomány fejlődése nagyban befolyásolta, befolyásolja az emberek gondolkodását a

gyermeknevelésről. Olykor persze vannak hibák is, a túlzott lazaság egy nevelőintézet, vagy bármilyen gyermekotthon keretei közt különösen veszélyes lehet. A gyerekek testi épségét is veszélyezteti! Szóval említett barátunkra visszatérve, egy meleg, korlátozó típusú család egyetlen csemetéje volt, a várva várt gyermek. Persze, hogy nehezebben illeszkedett be egy olyan világba, ahol nem ő állt a középpontban, és nem az ő érzései voltak a legfontosabbak a nevelőknek. Az otthonokba került gyerekekre ez ritkán érvényes, mármint az, hogy meleg családi környezetből jöttek volna, vagy ha igen, akkor valami súlyos tragédia törte meg felhőtlen gyermekkorukat. Haláleset, válás stb. A beilleszkedés folyamatának vannak hasonló vonásai, de minden szituáció más, mint ahogyan minden gyerek is más. Naplót vezetek magamnak, amibe a legkirívóbb eseteket írom le. Ez persze nem publikus, a gyerekek személyiségi jogait nem sérthetem. Kírom magamból, hogy megszabaduljak a lelki tehertől, a testét áruló, a lakásotthonból való eltávozásának idejét erre felhasználó lány esetét, vagy a perverz magatartást tanúsító kamasz fiú döbbenetes tetteit.

Kedves filmsorozatam – bár szórakozásra igen kevés időnk jut – a *Váratlan utazás*, melyre szerkesztő barátunk hívta fel a figyelmünket. A nagycsalád, az idilli környezet, a tanulságos szituációk mindig adnak valamit a számomra. Persze az is fontos, hogy a sorozat szereplői megtanítanak minket a szorgalom, a szívvel-lélekkel végzett munka fontosságára. Régen a gyerekek otthon, a paraszti – a kanadai filmben a kisvárosi, gazdálkodói – környezetben tanulták meg a felnőttek között nőve a gyakorlati dolgokat – nemcsak a gazdaság ellátását, hanem az erkölcsi normákat, a kitartást, az erőt is megtanulták, mely nélkülözhetetlen a kiegyensúlyozott élethez. Ma már szinte megszűnt az a világ, ahol még él a tisztelet a természet rendje iránt, ahol nem a szemetelés a természetes a fiatalok számára, hanem a tisztaság, a rend, az egészséges környezet fenntartása. Nézzük csak meg városunk, Vác, vagy bármely magyar város képét egy rendezvény, egy diszkós éjszaka után! Micsoda munka a város alkalmazottai számára, hogy tisztaság legyen a köztereken! Turisták százai fordulnak meg szezonban, és egy-egy alkalommal azon kívül is szűkebb pátriánkban. Milyen látvány fogadja, ha például kora hajnalban sétál végig egy idegen a városon! Mire neveljük gyerekeinket? A pedagógusok legnagyobb igyekezete, a mozgalmak legbuzgóbb kampányai ellenére is mindig akadnak olyan fiatalok (és nem is olyan fiatalok!), akik bizony nem tekintik sajátjuknak a lakóhelyüket. Hogyan fognak majd ők fészket rakni? Szemétdombon kívánnak majd élni? Milyen csodálatos érzés végiggondolni, hogy az évek múlásával egy új otthon, egy családi fészek létrehozása mennyi élménnyel jár! Készülődés az első karácsonyra, amikor az ablakokban adventi fények világítanak, és a ház körül az első havat söpörjük, először

gyönyörködünk az itt élő gyermekek örömeiben, amikor hógolyóznak! Mennyi élmény! És persze a tavasz szépségéről se feledkezzünk el, az első palántázásról, a frissen nyírt fű, az orgonabokrok és az akácfák illatáról! Közös barátunk, akit oly sokat említek, is észrevette, hogy az első év csupa meglepetés egy új lakóhelyen. Akiket nevelünk az otthonban, egyszer majd szintén családfők lesznek, akiknek feladatuk lesz, lenne, hogy otthont teremtsenek – olykor a két kezükkel, a saját munkájukkal.

Drámai eseményekben gazdag gyermekkoromban sok olyasmi történt velem, amit ma már szinte el sem hiszek. Hogyan élhettem túl, vagy hogyan lettem tisztességes ember, szorgalmas felnőtt azok után, amit át kellett élnem otthon? De ez egy másik fejezet. Vajon a lakóotthonban nevelkedő gyerekeket, kamaszokat meg tudjuk-e tanítani arra, amit talán egy családban sem lehet mindig? Mert a szülőknek alig van manapság idejük a családi tradíciók, történetek, magatartásformák átadására, hiszen reggeltől estig dolgoznak. Mit adhatunk mi át? Mit adhatok abból át, hogy feleségemmel az otthonunkba való beköltözés után milyen volt az első lombhullás, a sárga levelek hogyan úsztak a váci ligeti tavon? Mit írhatok az avar színeiről, és hogy milyen sétálni a zizegő, lehullott lombtakaróban? Nagyon kevés ideje akad egy több műszakban dolgozó anyának vagy apának, hogy foglalkozzék a gyermeke lelkének építésével. Persze, régen is keményen dolgoztak az emberek. Munka az istállóban, hajnali kaszálás, aratás a tűző napon stb. De a gyerek mellettük volt, és egy-egy szóból, mozdulatból tudta már a csemete, hogy mit mond az apja, anyja, mit tanult tőlük. Bizony akaratlanul is magáévá tesz egy szemléletet, és továbbadja azt. Soha nem voltak tökéletes családok, de a történetek, az emberi történetek valahogyan kerekesebbek voltak, mint korunkban. Az igazán szépet szépnek látni, az igazat igaznak tartani, a hitet megtartani... Csak példák, élő példák keresztül lehet megtanulni mindezt. A pedagógus manapság többet kell, hogy pótoljon, mint valaha. A napközi, a nyári tábor különösen fontos ebből a szempontból. Nagyon sokat tettem életemben azért, hogy szembeszálljak a fáradtsággal, és akkor is vállaljam a tanulást, a munkát, a rokonokkal való törődést, ha már alig vonszolom magam. Bizony, egyre gyakrabban érzem, hogy nem vagyok húsz éves. De ezt sokan elmondhatják, nagyon is sokan! Tisztában kell lennünk a korlátainkkal, de ami jó lelkiismerettel megtehető, azt meg kell tenni. Pedagógusok mesélnek arról, hogy milyen nehéz odafigyelni egy csapat gyerekekre, amikor a nyár, a kirándulás, a strand szabadságát élvezik. Ez nem könnyű feladat – nap, mint nap figyelni kell a gyerekek testi épségére az otthonban is. Ezer szem és ezer kéz kell szinte.

Nálam alapelv, hogy ha a gyerekekkel foglalkozom, akkor csak rájuk koncentrálok. Hogy vannak egyéni problémák, nézeteltérések...? Megítélések és elítélések. Naplót vezetek régóta. Nem a kollégák megfigyelése vezetett, hanem a szituációk egyedisége. De neveket soha nem írtam az én privát naplómba. Meg... Írjam le, nyilvánosság előtt, hogy ki mikor kért tejet vagy élelmiszert, és nem kaphatott? Hogy a neveltjeim a falakon kívül a testüket árulják, mint mondtam?

Persze nehéz félretenni a saját gondjainkat, betegségeinket. Ez nagyon nagy erőfeszítést igényel olykor. Nem kell, és nem is lehet minden területen tökéletesen megfelelni, de törekednünk kell a legjobbra. Az állandó megfelelési kényszer veszélyes. Ez depresszióhoz vezet. Az egyensúly megtartása nagyon fontos. Hogy ne sorvadjon el a családi életünk azért, mert a hivatásunkra túl sok energiát fordítunk, vagy arra, hogy a tanulással, a fejlődéssel előbbre lépjünk. Persze a családi életünk színtere sem lehet a munkahely – az ilyesfajta magatartásra láttam példát a korábbi munkahelyemen, a javító-nevelő intézetben. Sajnos, ott nemcsak a magánéleti szálak szövődtek bele különböző formában a munkahelyi életbe, hanem kialakult egyfajta protekcionizmus is. De erre nem szeretnék bővebben kitérni. Sem bárkit megbántani. A hit néha forrófejű, lehet, hogy az én lelkesedésem már nem tűnt korszerűnek és elfogadhatónak a kollégák számára. Igen, az a bizonyos kiégés... Eltűnik a kezdeti „rózsaszín felhő” – mint a romantikus, regényes szerelmeknél – és jönnek a hétköznapi feladatok, melyek egy kicsit „piti melónak” tűnhetnek. A főiskolán nagy professzorok egy csomó bonyolult elméleti kérdést vetnek fel, megoldásokat követelnek tőlünk. Nagynak érezzük magunkat, ha sikerünk van. Aztán kikerülünk a munka világába, és ott van a konkrét feladat, ami olyan méltatlannak tűnik sokszor... Ne maradjon ki éjszakára a kamasz, várjuk, virrasztunk...

Pedig mi Szókratészt és Platónt tanultunk, és elvárásoltak minket a magas tudományok régiói... Aztán jön, hogy a gyerek visszaszól, csúnya szavakat használ... Ezen a ponton a kezdőkben megtörhet valami. Hát ezért tanultam én? Aztán dolgozik, mert pénzt kell keresni. És jön a kiégés, az unalmas rutinok világa. Ezt a jelenséget tudatosan kerülöm. Tanulok a főiskolán, vizsgázom, rengeteget vezetek, hogy mindenhová eljussak. De a kiégést nem akarom megélni. Láttam kollégáim szenvedését – mert ez egy olyan állapot, amely szenvedést jelent. Nem akarok álarcok mögé bújni, vagy sablonok alapján cselekedni. Néha minden felsőoktatásban tanuló érzése az, hogy felesleges dolgokat kellett megtanulnia, minek van az a sok elvont könyv... Talán van benne némi igazság, de kell „az edzés” ahhoz, hogy művelt emberként műveltséget adhassunk át a következő generációnak.

És ami fontos! Ne akarjunk egyszerre túl sokat, ne követeljünk sem magunktól, sem a gyerekektől irreális dolgokat! Hogy ma egyszerre megváltoznak, extra gyorsan elvégezhető minden... Ezek nem reális elképzelések. Volt egy gyerek az előző munkahelyemen, aki megvert egy idős bácsit, hogy kirabolja. Ezért került be a javítóba. Nagyon erős lelkipurdalása volt, vezekelni akart. Gyökeresen meg akarta változtatni az énjét, azonnal más ember akart lenni, nem lépésről lépésre haladt. Sokat beszélgettem vele. A traumát fokozatosan dolgoztuk fel, az önvádat átváltoztattuk őszinte megbánássá, és lépésről lépésre lett jobb ember a fiúból... Egy másik volt tanítványom 3 hónapos büntetését kezdi letölteni. Hozzám fordult. Én próbálom hitében, emberségében erősíteni. Igen, nagyon fontos, hogy megmaradjanak a kapcsolatok a fiatalokkal, hogy merjenek a volt nevelőjükhöz fordulni.

Jöjjön itt egy idézet a szakdolgozatomból, hogy lássuk, milyen bonyolult dolog is kezelni a kamaszokat:

„A serdülőkor megjelenését biológiai, genetikai és környezeti tényezők egyaránt befolyásolják. A nemi éréssel járó biológiai változások átalakítják a gyermekek testméretét és formáját, a változások a serdülőkben furcsa, eddig nem tapasztalt új érzéseket keltenek, amelyeket a társas életben bekövetkező változások kísérnek. Módosul a magukról és a világról való gondolkodás is. A személyiségfejlődés folyamatában a serdülőkort a gyermekkorból a felnőttkorba történő átmeneti szakaszának tekinthetünk. A felnőtté válást segíthetik az úgynevezett 'beavatási rítusok', megkönnyítve mindezidáig gyermekek belépését a felnőttek világába. A civilizált nyugati típusú társadalmakban az iskoláztatás, a képzések idejének meghosszabbodásával párhuzamosan nő a gyermek és felnőttkor közötti átmeneti időszak is.”

(Cole, M. , Cole, S. Fejlődéslélektan, 2003).

Harmadik fejezet

Gyermekkor – viharfelhőkkel

A gyermekkort általában az élet felhőtlen szakaszaként szokták emlegetni. Vágyunk felnőttként a régi biztonságra, amikor rólunk gondoskodtak, és nem nekünk kellett beosztani a konyhapénzt, nem nekünk kellett megdolgoznunk a téli tüzelőért. De vannak családok, köztük a miénk is olyan volt, ahol nem számíhattunk a szülők óvó-védő gondoskodására. Mind az alkohol, mind a házassági válságok jellemezőek voltak a szüleink kapcsolatára. Öten voltunk testvérek, én voltam a második a sorban. Nagyon sok felelősség hárult rám, még hűgomat is pelenkáznom kellett. Ritka vendég volt a háznál a hús, vagy a sütemény. Mivel falun éltünk, azért gyümölcsöt, zöldséget találtunk.

De a legnagyobb hiányunk a szeretetből volt.

Anyánk nagyon keményen bánt velünk, igaz, apánk sem volt túl finom ember. Gyakran bántalmazta anyánkat, meg minket is. Emlékszem, hányszor vert meg engem anyám fakanállal vagy nadrágszíjjal. De másra is emlékszem, amikor először vittek intézetbe, és nagy nehezen rokoni segítséggel mégis hazavittek onnét, ahová előtte sírva mentem be. De a szülők sem eltartani, sem tisztességesen nevelni nem tudtak minket.

Szörnyű volt, hogy elszakítottak a testvéreimtől, hogy különböző intézményekbe került az öt gyerek. Ezért sírtam. Szóval, amikor először vittek újból haza, anyám csokival várt. És volt rá példa, hogy kopott ballonkabátomba úgy csempészttem be a szelet sült húst, amit otthon találtam. Aztán anyám az iskolába vitt nekem hozzá egy kiflit. Ilyen arca is volt anyának... Szeretett minket a maga módján. Szégyelltem a társaim előtt, de előhúztam a húst a zsebemből, és ettem, ettem...

Anyám temetésén megbocsájtottam neki mindent. Láttam őt bilincsben, mert, hogy legyen mit ennünk, elcsent ezt-azt a boltban, meg azt is megbocsájtottam neki, hogy borért küldött... Meg a veréseket... Mindent meg kellett bocsájtanom neki, hogy ép lélekkel élhessek tovább. Felnőtt fejjel, a koporsója mellett már pár dolgot másként láttam... Mi öten, a gyerekek, szóval mi sem voltunk angyalok.

Apámtól azért megvédtük anyát, amikor meg akarta verni őt, elbújtattuk a ruhásszekrényben. Apánk bántalmazott minket, mert nem találta anyánkat, hogy megverhesse. Aztán minden igyekezetünk ellenére megtalálta őt, és sajnos bekövetkezett, amitől tartottunk... De ennek ellenére mindent megtettünk annak érdekében Józsi bátyámmal, akivel a legjobb kapcsolatom volt mindig, hogy megóvjuk a kicsiket, amennyire lehet, ettől a

borzalmas családi élettől. Sajnos testvéreimmel alig van ma kapcsolatom. Életük nem alakult szerencsésen. Én megpróbáltam összehozni a családot, de túl messze élünk egymástól, túl sok időt töltöttünk egymástól elszakítva. Különböző egyéniségek vagyunk.

Ugyanezt tapasztalom a gyerekeknél is az otthonban. Kikerülnek az életbe, és nem tudhatjuk, hogy mihez kezdenek majd. Esetleg emlékezni fognak rám, hogy mennyit beszélgettünk, éjszakába nyúlóan arról, hogy nekem is nehéz életem volt, de törekvéssel és türelemmel sok mindent el lehet érni az életben. Sajnos sejtem, hogy kevés fiatalban lesz annyi erő, hogy megállja a helyét valahol. Az otthon védettséget ad, odakint elveszettek érezhetik magukat. Nagyon aggódom miattuk. Nem a munkám elismerését várom, hanem azt, hogy valami jót halljak az egykori növendékeimről, vagy növendékeimtől, ha esetleg személyesen felkeresnek, vagy a facebook-on. Hányan tanulnak majd tovább?

Mennyire örültem, amikor egy javító-nevelőbeli srác, kikerülve a falakon kívülre, egy idő után jelentkezett. Jó hírt közölt: leérettségizett, határozott jövőképe van! Én azt látom, hogy a gyerekeknek nem tudunk mindig jövőképet adni. Persze a jövőhöz pénz is kell, sajnos ezt nem felejtethjük el. A családalapításhoz állásra – vagyis valamilyen szaktudásra van szükség. Én arra nevelem a gyerekeket, hogy milyen jó érzés, amikor valaki felveszi az első fizetését, amikor megveszi az első olyan tárgyat, ami hasznos lehet neki az életéhez, a jövőendő otthonához, a beköltözéshez.

Vannak fájó, megható percek is az otthon életében. Volt egy aranyos kis 11 éves fiúcska, aki úgy tekintett rám, mint második édesapjára. Nos, egy nap megjelentek a szülők, és bejelentették, hogy elviszik a gyereket a nevelőszülők, akikhez kerül majd, mert bizony ők nem tudják felnevelni. Hát persze, nem véletlen, hogy lakásotthonba adták! Nagyon aggódom ma is, hogyan alakul a fiúcska élete. Eleven volt, de értette a tréfát, amikor próbáltam egy kicsit „vagányos, srácos” stílusban fegyelmezni őt. Szót is fogadott, mert érezte, hogy szeretik ők, hogy nekem fontos, hogy jól aludjon, jól egyen, focizzon stb. Most úgy tűnik, kiváló nevelőszülőkhöz került, elfogadta őket. Elküldte egy rajzát, ami engem ábrázol. Nekem dedikálta, az áll rajta: „Feri bácsinak”. Természetesen a rajzot fő helyre tettem, hogy gyakran lássam.

Parttalan viták? Olyan értelmetlennek tűnnek most. A szeretet ereje visz tovább. Az intézmény mögött lássuk meg a karizmat, vagyis azt az égi adományt, amit Isten adott nekünk a jóra... De ezt nehéz megfogalmazni, amikor egy hűtő, egy nyitott ablak, vagy egy bevetetlen ág körül folyik a vita...

A foci, mint említettem, minidig is a kedvenc sportágam volt, ezért szervezem az otthonok közötti meccseket. Ez plusz feladat, de önként csinálom, hogy a gyerekek a sportban vezessék le az energiájukat, ne a randalírozásban, a rongálásban.

Amikor én kerültem nevelőszülőkhöz, úgy érzem, hogy pozitív fordulatot vett az életem – nevelőszüleim kemény természete ellenére is. Lett egy hely, ahová mindig vissza tudtam menni, akkor is, amikor már elkerültem az esztergomi iskolámba, ahol Adolph Kolping szellemében neveltek minket – nemcsak a szakmára, hanem emberségre, udvariasságra is. Ott tanultam meg, hogy egy mester részéről a tanítvány felé milyen nagy dolog a dicséret, de tudni kell fegyelmet is tartani a kamaszok közt, és következetes keménységgel kell megkövetelni azt, hogy a lehető legjobb színvonalon végezze el az egyes munkaműveleteket a tanuló. Mesterem létrájáról többször, több helyen írtam. Csaknem száz éves ez az erős darab, ez a sok festéktől színes ereklye. A régi mesteremberek még a létrát is úgy készítették el, hogy az kiszolgáljon akár több generációt is, sok-sok lépést tehessen vele a festő. Maga Kolping is egy egyszerű pásztorcsalád gyermeke volt, mesterséget kellett tanulnia. Tudta, hogy miről álmodik, amikor a tanulni vágyó, szegény gyermekeket kívánta iskoláztatni. Mert ő maga is alulról kezdte, a saját erejéből tanult, hogy pap lehessen. Bár az ő útját is egyengették a jóakarató emberek, akárcsak az enyémet tanárain, mesterem. A Katolikus Legényegylet megalapítása rendkívüli jelentőséggel bírt a 19. századi Németországban. Kolping az igazi nagy példakép a számomra.

De kanyarodjunk csak vissza a gyermekkoromhoz! Nagy és ritka öröm volt számomra, ha kaptam valamilyen ajándékot akár a szüleimtől, akár apai nagyapámtól, akitől sok bölcs dolgot tanultam. Ő volt az, aki a legjobban figyelt arra, hogy mint kissrác valami jót is kapjak az élettől. Tanuljak valamit, ami megmarad bennem egy életre szólóan. Egyszerű ember volt, de tette a dolgát, és ahogy figyeltem őt munka közben, nekem is megjött a kedvem, hogy valamit jól és szívvel- lélekkel csináljak. Ez sikerült is, amikor iparos lettem, amikor pedagógiai asszisztensnek tanultam, és most azt csinálom, amit nagyon szeretek. Az életben nagy ajándék, ha olyan munkával tölthetjük a hétköznapjainkat, ami örömet is okoz nekünk, nemcsak a pénzt hajszoljuk. Ajándékok... Nos, mint mondtam, ritkán tellett a szüleinknek arra, hogy megajándékozzanak minket valamivel. Mindig emlékezni fogok arra, amikor apám néha fagyaltot vett nekem. Egyszer volt egy kis játékdömperem. Erre a darabra azonban nem tudok jó szívvel gondolni. Később, a kicsit novellai hangvételű részből ki fog derülni, hogy miért. Olykor egy játékszer is lehet fegyver az indulatos szülő kezében... Apám egy időzített bomba volt... És mégsem ő követte el a legszörnyűbb tettet ellenem...

Sokszor nem tudunk megbocsátani valakinek egy olyan sérelmet, ami nagy kihatással volt az életünkre valamilyen szempontból. Pedig ha nem tudunk megbocsátani, akkor mindig csak az élet visszapillantó tükrét nézzük, és nem tekintünk előre. Elmondtam, hogy anyámnak sikerült megbocsátanom. De nem tudom, hogy a gyerekeknek, akik hasonló környezetből jöttek, mint én, vajon milyen benyomásaik vannak. Én személy szerint nem tartom törvényszerűnek, hogy a szülők, akiknek félresiklott az élete, felelőtlenek lennénk a gyerekekkel szemben, vagyis teljesen alkalmatlanok arra, hogy valami jót és szépet tegyenek.

Sokszor éreztem az, hogy anyám és apám azért iszogat, mert italos állapotban nem gondolkodtak el azon, hogy mi az, amit nem tudnak megadni nekünk, gyerekeknek. Persze az ital még jobban felerősítette negatív tulajdonságaikat, depressziójukat. Agresszívek voltak velünk, volt arra is példa, hogy elvesztettem a pénzt, amit apám italra adott. Elküldött a kocsmába, de én pia nélkül tértem haza. Ez nagyon felzaklatta apámat, és meg sem próbálta visszafogni az indulatait. Nem a gyereke kétségbeesését kívánta enyhíteni, hanem hatalmas dühvel jól ellátta a bajom, ahogyan a régiek mondanák. Én persze sírtam, visitottam, de ez nem hatotta meg.

Néha egy nevelő életében is vannak percek, amikor felemeli a hangját, és legszívesebben lekeverne egyet a gyerkőcnek. De persze ezt nem szabad. Még több családban ma is dívik a mondás, hogy „egy atyai pofon csak jól tesz a gyereknek”. Én az erőszakmentesség híve vagyok.

Tanultam önvédelmet, és tisztában vagyok azzal, hogy bizonyos foglalkozások esetében az erőszak is bevethető, sőt másképpen a rendvédelem nem is valósítható meg szélsőséges esetekben, de más az a világ, és más egy nevelőintézet, egy gyermekotthon világa. Soha ne éljünk vissza azzal, hogy jó erőben lévő felnőttek vagyunk, és úgy mond „hatalmi pozícióban”.

Amúgy ma már a gyerekek tisztában vannak a jogaikkal, és ez önmagában jó dolog (persze néha visszaélnék vele...), de ne felejtsük el, hogy vannak kötelességeik is. De ezeket csak akkor teljesítik, ha van miért és van kiért. Ez pedig már a felnőttek felelőssége.

A következő kis történetben, amelyet „az én novellámnak” hívok, egy gyermekkori negatív élményemen keresztül próbálok bemutatni, hogy mit is jelent a felnőtt felelőssége, amikor egy életre szóló hatást gyakorol egy-egy cselekedetével a gyerekére.

Negyedik fejezet

Kicsi dömper...

A hangulat otthon kicsit paprikás volt, mint mindig. Ketten voltunk. Néztük egymást, anya és én. Szólni szerettem volna, de ő csak nézett. Persze, megijedtem. A tekintete azt sugallta, hogy vihar előtti csend van. Mi is a csend nálunk? Jól tudtam. Öt gyerek visítása, viszály a szülők közt... Semmit nem tudok a családunk múltjáról, az őseinkről. Rólunk még papírok sincsenek? Milyen érdekes lenne megtudni, hogy a múltban hogy volt ez. De nem kapok választ. Anya már rám néz, és már nem merek visszanézni. „Szeress!”- kérném, de ő soha nem fogja ezt megtenni, most úgy gondolom. Csak néz. Vádlón. Mit követtem el? Túl sokat tologattam a kis műanyag dömperemet? Ez a bűnöm? Nem! Én kaptam, az én játékom... Nem osztottam meg a testvéreimmel? Dehogynem! Kezükbe fogták, tologatták... Játékot kaptam!!! Aztán homályos az emlék. Még iskolás sem vagyok. Anya itthon van, nem borért ment, de ez nem jelent most jót... Már ivott. Kezébe veszi a dömpert, és támad. Veri a fejem. Vérezni kezdek. Miért nem ver már agyon, jobb lenne, lassan kínlódik a vég felé egy ilyen családban az ember. Ver. Tudat alatt tudom, érzem, hogy jobb lenne, ha ripityára törne a koponyám. Én tettem valamit, megérdemlem, nem? Valami rosszat tettünk Józsi bátyámmal. De az nem most történt, a tüzeset... Mi rosszcsonot fiúk egyedül voltunk otthon. Tüzet raktunk a zárt szobában. Az egyik lánytestvérünk mentett meg minket azzal, hogy betörte az ablakot, és mi kiugrottunk. Később a tüzet is sikerült eloltani. De ha nem erre a tetre emlékezett most anya, akkor mit követtem el, mikor és hol? Anya ver. Aztán megijed a sok vértől.

Apám beront, és elkapja anyám kezét. Ütni-verní kezdi. Az ő fejéből is dől a vér. Aztán kihívják a mentőket. Az egyik kocsí értem jött, valaki már szölt nekik. Aztán később elvitték anyámat is. És elindulnak a mentösök velem valahová. Kicsi vagyok, gyenge... Összevarrják a fejem. Ez velem történt, a többi gyerek, beteg baját a kórházban nem is értem. Csak a dömper maradjon meg, a kicsi játék, ez jár a fejemben...

Mi lehet most anyával?- vág belém hirtelen a kérdés. Csak én lehetek a hibás, hiszen kicsi fiú vagyok, aki megtanulja a nagyobbaktól a csibésztséget. Kint kék ég, ragyogó napsütés, de nekem mit ér? Tudok-e most örülni a szépségnek, ami minden ember, minden gyerek joga? A fejem összeforr, de begyógyulnak-e a lelki sebek? Persze sok mindent fel kellett dolgoznom, sok-sok tragédiába illő jelenetet. Vártam a felnőttkort. Ott, a kórház előtt különösen... Nem is gondoltam arra, hogy ha szorgalmas leszek, és munkával töltöm majd a hétköznapijaimat, nem lesz időm hosszasan a kék eget bámulni, és messze innen fogok élni,

ahol minden reggel kávézás közben lesz néhány szabad percem, hogy kék és zöld árnyak szaladását figyeljem a Pilis lankáin a friss hajnali szélben... A Duna színe is változik, zöld, szürke, haragos kék...Vác... Mint kissrác még a város nevét sem tudtam, olyan messze éltünk.

Akkor ott, a kórház előtt, bekötött fejvel egy pillanatra gyűlöltem anyámat. Persze valójában ez nem így volt. Valamiképpen, ösztönösen szerettem őt. Apám és anyám aztán elváltak, ezért szakadt szét a család, ezért szóródott szét az öt gyerek, és kerültem egy időre gyermekotthonba és később nevelőszülőkhöz. Apám is, anyám is talált magának új párt, féltestvéreink születtek. De amikor anyám meghalt, apám rosszul lett a hír hallatára, és bevallotta nekem, hogy minden szörnyőség és nézeteltérés ellenére mindig szerette anyámat. Én holtában is gondolok anyára, bár nem ő volt, aki felnevelt. Sokkal tartozom nevelőszüleimnek, tanárainknak. De a kis dömpert soha nem felejttem... Széttört. És sajnálom anyámat, hogy ő nem mondta nekünk soha, hogy bocsánat, csak állt és nézett az intézet ablaka előtt, és engem, a fiát kereste a szemével. De nem jött be. A tekintetét soha nem felejttem el... És azt sem, hogy amikor a kórházban találkoztam a szintén sérült anyámmal, könnyen belementem abba, amit odasúgott nekem, hogy ne legyenek következményei az ügynek. Anya azt mondta, hogy nem szabad elárulnom, hogy ő vert meg engem, hanem azt kell, hogy mondjam, a szekrény tetejéről estem le, és beütöttem a fejem. Mai ésszel már jól tudom, hogy a doktor bácsi nem hitte el a mesémet, de bölcs ember lehetett, és azzal még inkább tisztában volt, hogy mire elvesznek a szüleimtől a bántalmazás miatt, addig anyám már esetleg megbüntethet azért, hogy nem fedeztem őt. Mikor rövid időre intézményben kellett lennünk a testvéreimmel – ráadásul egymástól elszakítva -, akkor döbentem rá, hogy mennyire magányos vagyok, és a magány még pokolibb a pokolnál, ami otthon volt. Elvittek, megmosdattak, enni adtak, kezembe egy macit nyomtak, és jó éjt, ennyi volt... Futószalag, semmi más. Nevelőszüleimmel kapcsolatos ambivalens érzéseim alapja nem az, hogy amikor átléptem a küszöbüket, túl sokat vártam tőlük. Nem... Értem én, hogy pénzért, nem szívjóságból fogadtak be. Értem én, hogy az ő világukba belefért a kukoricán térdepeltetés, mint fenyítő eszköz. Talán nem rettegetem annyira tőlük, mint a vérszerinti szüleimtől. És már ez is előrelépés volt az életemben...

És azt a telefonbeszélgetést sem felejttem, amelyben Józsi bátyám elmondott egy titkot. Eddig soha még csak célzást sem tett nekem arra, hogy mi történt vele sok évvel ezelőtt, amikor még otthon éltünk. Horror. Józsi hangját hallom a telefonban, de mintha nem is ő lenne. Nem emlékezhettem, mint kicsi gyerek mindenre. A „horror” jelző nem üres szó, nem

filmes műfaj. Mi szinte minden nap horrorban élünk. De apánk legszörnyűbb tettét csak most tudtam meg. Harminchét évesen.

A könyv írása folyamán több emberrel beszéltem, akik ismertek gyerekként. Mikor nekifogtam az írásnak, még fogalmam sem volt olyan tényekről, amelyekről nekem nem volt tudomásom, vagy amelyek a múlt ködébe veszttek. Olyan ez, mint egy nyomozás, amikor az ember egy másik ember valódi énjét kutatja. Én vagyok a nyomozó és a személy, akinek a portréját össze kell raknom... Eddig csak fantomképem volt gyermekkori önmagamról, az életünkről, a családomról. Most lesz teljes a kép. Megírom önmagam, és legyűröm a maradék félelmet is, ami bennem maradt. Nem én vagyok a világ közepe, jól tudom. Nem én vagyok Magyarország legszerencsétlenebb múltú embere. Nem sajnáltatni akarom magam. Csak hiszem, hogyha valaki elolvassa életem eddigi történetét, látni fogja, hogy soha ne legyen közömbös az erőszak iránt. Ne menjen el a szenvedés mellett, ne hagyja, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak ne legyen reménye a menekülésre. Igenis fedezzük fel a környezetünkben azokat az embereket, azokat a kiskorúakat elsősorban, akik nap, mint nap szenvednek a családon belüli horror miatt. Szemvedésük nem egy zárt családi közösség belső ügye, hanem mindannyiunk megoldandó problémája. Nemcsak a hivatalos szervek, illetve a pedagógusok feladata, hogy észrevegyék, ha baj van egy gyerekkel, mert bántalmazzák, mert retteg otthon. Mindenkinek kötelessége odafigyelni a környezetére.

Volt olyan kedves tanárnóm, akit nem tudtam elérni végül, kora és betegsége miatt. Nagyon szerettem, de emlékeit itt már nem tudom rögzíteni. Nagyon sajnálom.

Nyomozás a saját és a családom élete után... És akkor ütköztem ebbe a döbbenetes történetbe. Az én kis dömperem, mint fegyver kis epizódnak bizonyult ahhoz képest, amit apa követett el Józsival szemben. Apa berúgott. Agresszivitását nem tudta másképp levezetni, mint azzal, hogy elvitte magával Józsit a temetőbe. Volt akkoriban egy lovunk, és a lónak ostor. Józsit apa egy síremlék keresztjéhez kötözte, és elverte a fia hátát ostorral. Nem tudták a kórházban összevarrni, kapcsolni kellett. Az eset után természetesen Józsit elvették a szüleimtől. Hányatott sorsának állomásait itt most nem ismertetem, de mostanában, hogy mélyebb beszélgetéseink voltak, sok mindent megosztott velem a gyerekkorából, amiről én nem tudtam, nem tudhattam. Olykor nagyapánkhöz menekült, akit mindannyian kedveltünk, máskor úgy élt, mintha a bibliai tékozló fiú lett volna, pedig csak egy menekülő fiúcska volt... Állatok eledeléből evett, tyúkok elől vette el, amit kiszórtak nekik, a nevelőszülei őt is bántalmazzák. Kukázott, lejárt dátumú vákuumozott szalámit evett, hogy fenntartsa magát. Kishúgunk, teljesen elzárkózik tőlünk, a testvéreitől, mintha mi is bűnösök lennénk.

Valójában csak védekezik azzal, hogy nem akar szembesülni a múlt egyetlen darabkájával sem. A fájdalomtól menekül... Én, aki megpróbáltam segíteni az édestestvéreimnek abban, hogy feldolgozzák az őket ért szörnyű traumákat, sokszor arcucsapásként éltem meg a sok elutasítást. Másságom, vagyis a makacs kitartásom tette őket ilyen dacosan zárkózottá? Vagy a depresszió? Mindkettő, azt hiszem. Pedig nem törtem ajtóstul a házba. Hiszen olyan régen nem láttuk egymást, olyan kevés közös, igazi élményünk volt... Nem lehet összevenni a múlton, ami jó volt, mert nincs miért kacagnunk... Mi nem nyaraltunk, és nem jártunk cukrászdába, és csak halvány emlékeink vannak az óvodai játszótérről...

Nemrégiben nyaralni voltunk a Balatonon a feleségemmel. Csodálatos élmény volt, a közös videók, szelfik erőt adnak majd a hosszú téli estéken, amikor fáradtan hazaérek a munkából. Nekünk vannak közös humoros jeleneteink, mi tudnánk maradandó pozitív élményeket adni egy gyereknek... Amit nem kaptam meg ezelőtt harminc évvel, egy balatoni nyarat, azt most megkaphattam – ugyan csak pár nap volt, ennyire tellett, de kapcsolatunk kezdetén még erről sem álmodozhattunk... Amikor az alkonyi fényhidat néztük a tó felett, eszembe jutott egy másik híd. Iskolába mentünk bátyámmal, és a lyukas cipőben fázott a lábunk. Lenéztem a hídról, és megláttam egy ismerős nénit. Segített rajtunk. Ez a segítőkészség azóta is megvan bennem, hogy ne menjek el az utcán egyetlen nélkülöző ember mellett sem anélkül, hogy ne adnék neki valamit, hogy ne éhezzen, ne fázzon annyit... Minden város minden utcáján van koldus. Így van ez Vácon is. Ne ítéljük el őket. Lehet, hogy csak egy olyan kisfiú áll előttünk kéregetve, aki nem nőtt fel, még mindig a gyermekkor sötét nyomorában él, és képtelen kiemelkedni, már nincs ereje akarni... Lehetnék én is ilyen helyzetben. Hálásnak kell lennem a Jóistennek, hogy nem a flakonos borban, hanem az élet értelmének keresésében lelem az örömet, a napi örömet...

A dömperem ugyan összetört, de nem adtam fel: mindig megjavítottam, ha elromlott. Gyurmával ragasztottam össze, és vele aludtam éjjelente. Soha többé senki nem választott el tőle, csak az életemben beállt gyökeres változás, amikor elkerültem otthonról.

“Én is tudom, amikor ittam, hogy hányszor volt olyan, hogy na, most ittam, mert a gyerek rossz jegyet hozott az iskolából. Ma már tökéletesen tudom, hogy nem így van, én azért ittam, mert alkoholista vagyok. Ha jó jegyet hozott volna az iskolából, én ugyanúgy ittam volna. Ha beborult azért ittam, ha kisütött azért ittam. Ez az igazság, mert egyszerűen egy alkoholistának az érzésvilága, mint egy hullámvasút: le-föl, le-föl. Sose felejttem el, amikor szegény édesanyám mondta nekem azt, hogy nem ért engem. Hát el is hiszem, hogy nem értett, mert hol kicsattantam a boldogságtól és viháncoltam a lakásban, hol depressziós voltam.”

(Interjúrészlet, készült az Anonim Alkoholistáknál, 1998.) Szakdolgozatom egy részlete...

Nekem soha nem voltak káros szenvedélyeim, de sajnos a családi légkört gyermekkoromban elsősorban az alkohol mérgezte meg. Az alkoholfogyasztási szokások szociológiai vizsgálatok tárgyává váltak, megállapították, hogy az alkoholnak különböző szerepe, funkciója volt és van az eltérő kultúrákban, ünneplési, gyászolási stb. rituálék, szertartások részeként. Ide illik két olyan idézet is, amelyben hasonló miliőt ír le a szerző, mint amelyben én nőttem egy darabig. *„A telepen belüli kapcsolatokat, a családi társas életet és minden teleti tevékenységet kísér az alkohol. (...) Munka után, a vacsora utáni időben a Dzsumbuj mindig hol hangosan, hol halkán, de» mulat «, kikapcsolódik és felejt. Megpróbálja magát jól érezni, és ezt mindig közös alkoholfogyasztáson keresztül teszi. A kínálási szokások is mindig ezt segítik elő, hiszen minden betérőt megkínálnak, nem takarékoskodva a tartalékokkal. (...) A telep egyszerűen ivásra van kényszerítve, mert az alkohol biztosítja egyedül a tartós kohéziót az emberek közötti kapcsolatokban. A telep lehetetlen elrendeződése, ahogy egymás szájába dobja az embereket — az ebből eredő konfliktusok következtében — szétzilálta volna a telep életét. A telepen belüli társas kapcsolatoknak egyrészt (részben) biztosítója, másrészt e kapcsolatok szervezője is — az alkohol.”* (Forrás: Ambrus Péter: *Dzsumbuj*. Gyorsuló Idő, Magvető Kiadó, Budapest, 1988. p: 157—175. oldal)

„A romák a többségi társadalom értetlenségével találkoznak olyan esetekben is, amikor az nem létezik. Ha jobban megvizsgáljuk a szokást, megállapítható, hogy a családi összetartásról láthatunk példát, annak ellenére, hogy a családtagok hangereje esetleg nagyobb, mint az más társadalmi csoportokénál elfogadott. A kórházi viselkedés azonos érték mentén szerveződik ebben az esetben is, hiszen ma a család szeretete Magyarországon alapvető társadalmi érték a többségi társadalom számára is.” (szakdolgozatomból)

Nem roma környezetben is megfigyelhető a fenti jelenség. Az egyszerű, a kulturális életből eleve kizárt, az iránt nem is érdeklődő, kétkezi munkából élő néprétegekre is jellemző ez a magatartásmód. Egyszerre van jelen az agresszivitás és az összetartás, a csoportérdek, vagy a családi életet mégiscsak fontosnak tartó érzület. Mert egy kiadós veszekedés, amikor esetleg a családfő munka után betér a kocsmába, és nem megfelelő állapotban tér haza, meglehetősen későn ráadásul, az mindenképpen botrány forrása. De a botrány még önmagában nem jelenti azt, hogy a család nem képes hosszútávon együtt maradni. Persze sok férj válik hajléktalanná, mert az asszony már nem tűri tovább a durváskodásait a férfinek. De „a se veled, se nélküled” szellem inkább jellemzi az ilyen, általában rossz életkörülmények között élő emberek mindennapjait. A válasz persze gyakori minden európai országban, de

gyakran ott következik be hamarabb, ahol nincs szó rossz anyagi körülményekről, vagy családon belüli erőszakról. Ha körülnézünk a fent említett dzsumbujhoz hasonló negyedekben, vagy akár csak a városunk szélén, tanyasi körülmények között élők körében, akkor azt érzékeljük, hogy nagyobb a gyermekvállalási hajlandóság, mint a felsőbb osztály tagjai között. Persze ezek a sokgyermekes családok gyakran nem is egy tudatosan átgondolt családtervezés szerint alakítják az életüket, úgy, ahogyan a mi családukban sem elsősorban a gyermek utáni vágy eredményezte azt, hogy szüleink egy népes családot alapítottak. Természetesen itt szó sem volt felelős szülői magatartásról, a jövő tudatos tervezéséről. Sajnos a gyermekvállalás egyik legfőbb ösztönzője az anyagi érdek is lehet – és a tudatlanság. Ez utóbbi a szegényebb néprétegekből származó fiatalok körében volt mindig domináns. Korukban a természetes fogamzásgátlásnak is bőséges szakirodalma van, már csak az idősök közt akad olykor analfabéta, tehát a felzárkózás lehetősége adva van mindenki számára. A belső indíttatás azonban egy másik kérdés, de ezt már részletesen tárgyaltuk az én életutammal kapcsolatban. Mi vezérelhet egy hozzám hasonló körülmények közül jövő embert, mi a motiváció? Beszéltünk genetikáról, valamelyik felmenő meghatározó jó tulajdonságainak szerepéről stb. De ezek még nem tesznek minket „nyerővé” ebben a kemény küzdelemben. És megint a nevelés, a nevelők szerepénél lyukadunk ki. Azt hiszem, a leendő nevelők nevelésében is reformokra lenne szükség, hogy többet tudjanak majd adni magukból, és ezáltal ők maguk is gyarapodjanak lelkiükben. Józsi bátyámat még jobban megviselte a sok otthoni probléma, mint engem. A fenti történetből kiderül, hogy ő még sokkal többet szenvedett, mint én. Apánkat ma is „időzített bombaként” emlegeti. Én magam csodálkozom, hogy miért lettem más, mint ők. Talán apai nagyapám szorgalmas, gazdálkodó természetét, az ő génjeit örökölttem. Biztos vagyok benne, hogy a Jóisten segítségével nélkül nem mentem volna semmire. Mindig adott mellém jó embereket, elsősorban tanárokat, akik vezettek a helyes úton.

Utószó

Ha ennek a könyvnek az elolvasása után mindenki egy kicsit jobb emberré válik, másképp viszonyul a hátrányos helyzetű emberekhez, akkor elértem, elértük a célunkat. Nagyon fontos célja ennek az írásnak, hogy ha eljut egy kilátástalan helyzetben élő emberhez is, akkor az is erőt tudjon meríteni belőle, legyen a szívében annyi bátorság, hogy kövesse a példám, és makacsul kitartva keresse a kiutat. Mert van kiút. Mindig van kiút. Ha látszólag nincs is, mert a külső körülmények azt mutatják, akkor is van egy belső út, mely a helyes irányba vezet. Nem a magam erejét akartam fitogtatni ebben a könyvben, hanem az általam kapott adományokat szerettem volna meghálálni a Jóistennek, és anyagilag, lelkileg is segíteni az elesetteken. Mint a könyv elején olvasható, egy alapítvány részére ajánljuk fel a bevételt, mely nehéz sorsú gyermekek számára nyújt segítséget. Szeretném, ha azok is megértenék a szándékomat, akik soha nem éltek át olyan traumákat, mint én. Szeretném, ha a jómódban élő emberekhez is eljutna ez a segélykiáltás. Sokat hallani a családon belüli erőszakról, vegyük komolyan, támogassuk az áldozatokat!

Hiszen van értelme, van KIÚT!

Egy nagyszerű példa: egy roma származású, 16 éves fiú, Nyíradonyból 2016-ban került a javító-nevelő intézetbe (tehát előző munkahelyemre), jogerős bírósági végzéssel, előzetes letartóztatásba. Nagyon komoly bűncselekmények indokolták azt, hogy az intézetbe került. Rablás, fosztogatás lopások stb. Korához képest fizikailag jól fejlett, erős fiú volt. Szellemi képességei azonban nem feleltek meg. Ezt a rossz környezetnek és a drogoknak köszönthette. Nem tudott beilleszkedni a társadalomba, erőszakos, durva kamasz volt. Ezek a magatartásformák azért törtek felszínre belőle, mert a kábítószer-függőség utáni elvonási tünetek velejárái. A szakzsargon szerint „kattogott” a fiú. Az általános iskolai tanulmányait nem tudta befejezni, képtelen volt rá. Az intézetnek sok feladatot adott a fiú. Azonnal beiskoláztuk és meg kellett kezdenünk a felzárkóztatást. Azt pótoltuk, amit a szülők elmulasztottak. Kilenc gyerekes család, munkanélküli, iskolázatlan szülők... A fiú egészségi állapota is nagyon rossz volt: nem ismerte a szájhygiéniát, hiányos volt a fogsora, nem ismerte a fürdőszoba használatát, beleértve a toalettet is, a drogelvonás miatt remegett, általános idegállapota kifejezetten rossz volt. De legnagyobb csodálkozásunkra viszonylag hamar felismerte a hibáit, és változtatni akart. Szorgalmasan tanult, dolgozott az intézetben. Majdnem két évig volt a lakónk, ez idő alatt elértük, hogy eredményesen elvégezte az általános iskolát. Sokat foglalkoztunk vele, hogy megtanuljon írni, olvasni, számolni. Tartom

vele a kapcsolatot, rendszeresen ír nekem, és beszámolt arról, hogy még gépjármű vezetői vizsgát is kíván tenni, és beiratkozott egy tanfolyamra, ahol hegesztést tanul majd. Jelenleg szüleivel és testvéreivel él, de szeretne önálló életet kezdeni. Remélem, hogy sikerrel fog járni, én mindenben támogatom. Sikerült leszokni a drogokról is. Megvan rá az esélye, hogy szakmunkás bizonyítványt szerezzen, és megfelelő állást kapjon. Boldogan mondhatom, hogy érdemes volt olyan sok időt szánnunk a vele való foglalkozásra, és én mélyen hiszem, hogy felnőtt életében már nem kerül összeütközésbe a törvénnyel.

Köszönöm, hogy elolvasták ezt a kis írás!

Sok erőt adott előző munkahelyemen egy 52 éves tanár kollégám, aki 27 éve dolgozik a közoktatásban és a gyermekvédelemben. Kiváló, elhivatott ember.

Vele ellentétben a javító intézetben találkoztam olyan kolléganővel, aki a gyerekeknek sem az étkezési kultúra, sem a nemi erkölcs területén nem mutatott példát. Gusztustalan viselkedése sokakat felkavart. Tanár barátommal sok beszélgetést folytatok a mai napig is, és többek közt beszélt arról is, hogy nevelői pályája során csak kevés olyan növendéke volt, aki képes volt felnőttként szocializálódni. Vajon miért?

A magyar gyermekvédelem ezer sebből vérzik. Én magam szerettem egykori munkahelyemet, minden nehézség ellenére. De elkésérített a rendszer jelenlegi állapota. Tanár barátom meggyőződése, hogy a bűnelkövető fiatalok nem fogyatékosok, jó szellemi, fizikai képességekkel rendelkeznek, de a történetük a javító-nevelő után nem végződik happy enddel csak az esetek legkisebb hányadában. Felnőttként a legtöbb „intézetis” valamelyik büntetésvégrehajtási intézmény lakója. Problémáik megmaradtak, bűnözővé váltak...

Szóló utcai dal

Feri bácsi, Michael és Bruno műve

*Megtettem már mindent, mégis utolért a szenvedés, nem bízom már senkiben,
Hátam mögött az ellenség,
Helyre akartam hozni mindent,
Mégis a Szőlő utcában maradtam.
Néztem a falakat, sokat meséltek,
Elmondom nektek most, a mesémet.
Sokszor tört el nálam a mécses,
De tudom jól, hogy többre vagyok képes.
Az Isten is így úgy akarta, hogy megtudjam, mi nem az enyém,
El ne raboljam.*

*Úgy neveltek fel, hogy ne vedd másét,
Téged úgy neveltek fel, hogy ez legyen a szándék.
Uram, hallgass meg, imádkozom hozzád, kérlek hallgass meg!
Néztem a falakat, sokat meséltek, elmondom nektek most a mesémet.
Mert sokszor tört el nálam a mécses, de tudom jól, hogy többre vagyok képes.
Édesanyám könnye lehullt, akkor jöttem rá igazán, hogy ilyen az élet.
A bilincs kattanásától bevallom, hogy félek, elfogadtam már, hogy itt vagyok,
Nem tudok mit tenni, szabadságra vágyom.*

Körbenézek, viszont semmit sem látok, Uram, Uram add vissza a családom.

Nagy élmény számomra, hogy Michael és Bruno növendékeimmel ezt a dalt megírhattuk.

Michael mindig zenével várt, jólelkű, tehetséges gitáros.

Nem bánta meg, hogy ebbe az intézetbe került, mert személyemben – mint írta levelében - egy nagyon jó embert ismert meg.

Ezt írta: „a Jóisten áldja meg, és az egész családját, magát soha nem feledem el, nem bántam meg, hogy magát megismertem.”.

Iskolába jár, jogosítványt szerzett.

Bruno tehetséges srác, jó rajzoló, most már szép családi életet él.

Ő is köszönetét fejezte ki, nem bánta meg, hogy megismert.

A fizetésünkön túl a gyerekek szeretete gazdagít minket igazán!